

Pozitivist Metodoloji

**Bilimsel Araştırma Tasarımı
İstatistiksel Yöntemler
Analiz ve Yorum**

irfan erdoğan

Geliştirilmiş 2. Baskı

Erk Yayınları, 2007

İrfan Erdoğan
Pozitivist Metodoloji:
Bilimsel Araştırma Tasarımı
İstatistiksel Yöntemler
Analiz ve Yorum

Genel Yayın ve Dağıtım
© Kadir Erdoğan (ERK), 2007
Karargahtepe Mah. Lületaş Sok. No: 14/10
Keçiören, Ankara
Tel: 312-3609982
Cep irtibat: 0532-411 2071
e-mail: erdogan.irfan@gmail.com

Tüm Hakları Saklıdır
ISBN 978-9944-0009-0-1

1. Baskı, Eylül 2003
2. Geliştirilmiş Baskı, Ağustos 2007

Kapak Tasarımı ve dizgi
İrfan Erdoğan

Baskı ve Cilt
Pozitif Matbaacılık
Tel: (312) 397 0031

İrfan Erdoğan:

Kayseri'nin Gergeme Köyünde doğdu. AÜ SBF BYYO'nu bitirdi. Bir yıl TRT Ankara Televizyonunda çalıştıktan sonra, ABD'ye gitti. İletişim dalında Purdue Üniversitesi'nden Master derecesi ve Pittsburgh Üniversitesinden PH.D. aldı. New York City Üniversitesi Hunter College ve Queens College'de öğretim üyeliği yaptı. Şimdi Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesinde öğretim üyesidir.

Başlıca yapıtları:

- **Teori ve Pratikte Halkla İlişkiler** (Erk, 20006)
- **Sinema ve Müzik** (P. Beşevli ile, Erk, 2005)
- **İletişimi Anlamak** (Erk, 2003/2005)
- **Öteki Kuram** (K. Alemdar ile, Erk, 2002/2005).
- **Kapitalizm, Kalkınma, Postmodernizm ve İletişim** (Erk, 1999)
- **Çevre Sorunları: Neden ve Çözümler** (N. E. Erdoğan, Doruk, 1997).
- **İnsanın Zincirine Vuruluşu** (Doruk, 1997)
- **İletişim, Egemenlik, Mücadeleye Giriş** (İmge, 1997)
- **Popüler Kültür ve İletişim** (K. Alemdar ile, Ümit 1995).
- **Amerika: İkinci Vatanda Düşler ve Gerçekler** (Ümit, 1995).
- **Uluslararası İletişim** (Kaynak, 1994).
- **Sevmek ne Demek: Aşk, evlilik ve tutsaklık** (Ümit, 1993)
- **İletişim ve Toplum** (Korkmaz Alemdar ile, Bilgi, 1990)

*Soruşturulmayan hayat yaşamaya değmez
demiş bir filozof.*

*Filozof en önemli yanı unutmuş:
Asıl sorun soruşturmamada değil,
Kimin neyi, kimin için
ve nasıl soruşturduğunda...*

irfan erdoğan

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ: SORUN, AMAÇ VE YÖNTEM	15
BÖLÜM I. FELSEFE, BİLİM, ARAŞTIRMA VE TOPLUM BAĞI	21
<i>FELSEFE VE BİLGİ KURAMI .....</i>	<i>21</i>
<i>BİLİM VE YÖNTEMBİLİM.....</i>	<i>32</i>
<i>BİLİMDE NESNELLİK SORUNU.....</i>	<i>37</i>
<i>BİLİMSEL ARAŞTIRMANIN AMAÇLARI.....</i>	<i>40</i>
<i>BİLİM VE BİLİM ADAMI .....</i>	<i>45</i>
<i>ARAŞTIRMAYI ÖĞRENME, ÖĞRETME VE YAPMA SORUNU..</i>	<i>49</i>
<i>BİLGİNİN KAYNAKLARI .....</i>	<i>53</i>
Duyularla elde edilen deneyim	55
Muhakeme (usavurum, reasoning)	56
Otorite.....	58
Sezgi.....	59
<i>BİLİMDE TUTARLILIK.....</i>	<i>59</i>
Yanlış Önermeli ve Alakasız Argüman Biçimleri.....	60
Koşullu Tartışmada Yanlış Kurulan Nedensellik	66
Nedensellik.....	67
BÖLÜM II. GİRİŞ: KONU VE SORUN BELİRLEME	69
<i>TEMEL SORUN BELİRLEME BİÇİMLERİ .....</i>	<i>78</i>
Uygulama Biçimine Göre Sorun Biçimleri	78
Problemin Karakterine Göre Sorun Formülü.....	81
Değişken Kullanımına Göre Sorun Formülü	82
1. Tek-değişkenli betimleyici sorun formülü.....	82
2. İki ve çok değişkenli betimleyici sorun formülü	83
3. Tek değişkenli sonuç çıkarıcı sorun formülü.....	83
4. İki ve çok değişkenli sonuç çıkarıcı sorun formülü.....	83
5. Tek değişkenli tahminsel sorun formülü.....	84
6. İki veya çok değişkenli tahminsel sorun formülü.....	84

YETERLİ SORUN BELİRLEME	85
ARAŞTIRMANIN YAPILABİLİRLİLİĞİ.....	92
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	93
İLGİLİ İNCELEMELER	95
KURAMSAL ÇERÇEVE: KURAMIN ANLAMI VE GÖREVİ	97
ARAŞTIRMA SORULARI VE HİPOTEZLER	107
Araştırma Soruları ve Hipotezlerin Çıkarılması	108
Araştırma Soruları ve Hipotezlerin Sunumu	111
Araştırmada Birimlerin Seçimi	118
Kuramsal ve İşlevsel Tanımlamalar	120
BÖLÜM III. YÖNTEM VE SÜREÇLER	125
ARAŞTIRMANIN KAPSAMI	126
ARAŞTIRMA TÜRLERİ	126
Niteliksel ve Niceliksel Araştırma	128
Niteliksel Tasarım Türleri	133
1. Tarihsel araştırma	133
2. Fenomenolojik tasarım	135
3. Niteliksel saha araştırması	135
4. Niteliksel etnografya	136
5. Kültürel incelemeler tasarımları	137
Niceliksel Tasarım Türleri: Bilme seviyesine göre	137
1. Keşfedici araştırma tasarımı	137
2. Tanımlayıcı / betimleyici araştırma tasarımı	138
3. Ortak ilişki tasarımı	140
4. Nedensellik ilişkisi tasarımı	141
Niceliksel Tasarım Türleri: Karşılaştırmalara göre	145
1. Değişkenleri karşılaştırma	145
2. Grupları karşılaştırma	145
Niceliksel Tasarım Türleri: Zaman içindeki değişimi bulma ...	146
1. Kalkınma/Gelişme araştırma tasarımı	146
2. Çapraz-kesitsel tasarım (Cross sectional design)	148
3. Uzun süreli (longitudinal) tasarım	149
4. Tekrarlanan ölçümler tasarımı (Repeated measures) ..	150

Niceliksel Tasarım Türleri: Diğer	150
1. <i>Bir olayı inceleme</i>	150
2. <i>Eylem araştırması (action research)</i>	153
3. <i>Değerlendirme araştırması</i>	153
Gerçek Deneysel Tasarım	158
1. <i>Sadece sonrası testi olan tek grup tasarımı</i>	160
2. <i>Öncesi-sonrası testi olan tek grup tasarımı</i>	160
3. <i>İki grup, sonrası testi, rastlantılı tasarım</i>	161
4. <i>İki grup, önce-sonra testi, rastlantılı tasarım</i>	162
VERİLERİN NEREDEN TOPLANACAĞI: KAYNAKLAR	164
NÜFUS VE ÖRNEKLEM	166
Nüfus ve Örneklemle İlgili Kavramlar	167
Örneklem Sayısının Belirlenmesi	169
Olasılıklı Örneklem Alma (probability sampling)	171
1. <i>Basit rastlantısal örneklem (simple random sampling)</i> .	171
2. <i>Kademeli rastlantısal örneklem (stratified random)</i>	172
3. <i>Sistemli rastlantısal örneklem (systematic random)</i>	172
4. <i>Küme, grup ve alan rastlantısal örneklem</i>	173
5. <i>Çok-safhalı örneklem</i>	173
Olasılıklı Olmayan Örneklem Alma	174
1. <i>Kazara veya uygun gelen örneklem</i>	175
2. <i>Amaçlı örneklem</i>	176
VERİLERİN NASIL TOPLANACAĞI: TEKNİKLER	180
Standart Testler ve Ölçeklerle Veri Toplama	180
Projektif Yöntemler	182
Gözlemle Veri Toplama	182
Sosyometri	186
Görüşme (Mülakat).....	186
Grup Görüşmesi: Fokus Grup	188
Gizli, Görünmeden, Girmeden Veri Toplama Yolları.....	190
VERİ TOPLAMAK İÇİN SORU OLUŞTURMA	199
VERİ TOPLAMA SORUNLARI VE ÇÖZÜMLER	202
NEYİN ÖLÇÜLECEĞİ: DEĞİŞKENLER	203

NEYİN NASIL ÖLÇÜLECEĞİ: ÖLÇME VE ÖLÇEKLER	215
Ölçme Nedir?	215
Ölçekler	215
Ölçme Seviyeleri	216
Ölçekleri Gruplandırma	221
Ön Test (Pilot Test)	222
Temel Ölçek türleri	222
1. Likert.....	222
2. Thurstone	224
3. Guttman.....	224
4. Sosyal mesafe ölçeği (Bogardus)	225
5. Osgood'un Semantik Ayırım testi.....	226
6. Q sort.....	226
İndeks Kullanımı.....	227
Toplamalı Testler (summative tests)	227
VERİLERİN NASIL ANALİZ EDİLECEĞİ: TÜR VE ANLAMI	228
GÜVENİLİRLİK VE GEÇERLİLİK SORUNU	231
ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	240
BÖLÜM IV. VERİ KODLAMA VE SPSS'E GEÇİRME	241
VERİ KODLAMA	241
VERİLERİ SPSS'E GİRME	247
BÖLÜM V. ANALİZ: TEMEL BİLGİLER	249
NİTELİKSEL VE NİCELİKSEL ANALİZ	249
PARAMETRİK VE PARAMETRİK OLMAYAN ANALİZ	254
TASARIMIN AMACINA GÖRE ANALİZ TÜRLERİ	255
DEĞİŞKEN SAYISINA GÖRE ANALİZ TÜRLERİ	262
BÖLÜM VI. TEK DEĞİŞKENLİ ANALİZ	263
FREKANS DAĞILIMI VE ÖLÇÜLERİ	264
MERKEZİ YÖNELİM VE ÖLÇÜLERİ	265
DAĞILIMDA YAYILMANIN VE DEĞİŞKENLİĞİN ÖLÇÜLERİ	268
DAĞILIMIN ŞEKLİ VE ÖLÇÜLERİ	271

BÖLÜM VII. İKİ DEĞİŞKENLİ ANALİZ	273
<i>İKİ DEĞİŞKENLİ İLİŞKİ ANALİZİ .....</i>	<i>274</i>
İsimsel Ölçeklerle İlişki Testi	274
Kademeli Ölçeklerle İlişki Testi	278
Mesafeli ve Oranlı Ölçeklerle İlişki Testi	280
<i>İKİ DEĞİŞKENLİ NEDENSELLİK ANALİZİ .....</i>	<i>285</i>
Nedensellik Bağı Kurma.....	285
Kısmi Bağ ve Sahte İlişki Sorunu	290
Nedensellikte Tahmin: Basit Regrasyon Analizi.....	293
BÖLÜM VIII. GRUPLARI KARŞILAŞTIRMA	307
<i>İKİLİ KARŞILAŞTIRMA: T-TESTİ.....</i>	<i>307</i>
Tek Grubu Karşılaştırma	307
Eşleştirilmiş Grup Karşılaştırılması	308
Bağımsız İki Grubun Karşılaştırılması	310
<i>İKİDEN FAZLA GRUBU KARŞILAŞTIRMA: ANOVA.....</i>	<i>313</i>
Tek Faktörlü tasarım: One Way Anova	317
İki Faktörlü Tasarım: Two-way ANOVA	324
BÖLÜM IX. ÇOK DEĞİŞKENLİ ANALİZ.....	331
<i>ÇOK DEĞİŞKENLİ VARYANS ANALİZİ (MANOVA) .....</i>	<i>333</i>
<i>TEKRARLANAN ÖLÇÜLER VARYANS ANALİZİ.....</i>	<i>337</i>
<i>FAKTÖR ANALİZİ .....</i>	<i>338</i>
<i>ÇOK BOYUTLU ÖLÇME.....</i>	<i>349</i>
<i>KÜME ANALİZİ.....</i>	<i>349</i>
<i>AYIRDETME ANALİZİ.....</i>	<i>350</i>
<i>NEDENSELLİKLE TAHMİN: ÇOKLU REGRASYON.....</i>	<i>352</i>
<i>LOGİSTİK REGRESİYON ANALİZİ.....</i>	<i>368</i>
<i>FREKANS TABLOLARININ LOG-LİNEAR ANALİZİ .....</i>	<i>369</i>
<i>CANONICAL CORRELATION .....</i>	<i>373</i>
BÖLÜM X. PARAMETRİK OLMAYAN ANALİZLER	375
<i>Kİ-KARE TESTİ.....</i>	<i>377</i>
<i>BİNOMİYAL TEST .....</i>	<i>378</i>

<i>TEK ÖRNEKLEM ANALİZİ: RUNS TEST</i>	379
<i>TEK ÖRNEKLEM ANALİZİ: K - S TESTİ</i>	379
<i>İKİ BAĞIMSIZ ÖRNEKLEM ANALİZİ</i>	381
<i>ÇOKLU BAĞIMSIZ ÖRNEKLEM ANALİZİ</i>	382
<i>BAĞIMLI ÖRNEKLEM ANALİZİ: İKİLİ KARŞILAŞTIRMA</i>	384
<i>BAĞIMLI ÖRNEKLEM ANALİZİ: ÇOKLU KARŞILAŞTIRMA</i>	385
BÖLÜM XI. BULGULAR VE SONUÇ ÇIKARMA	387
<i>BULGULARIN SUNUMU</i>	387
<i>SONUÇ, TARTIŞMA, ÖNERİLER</i>	391
BÖLÜM XII. GRAFİK KULLANIMINA KARAR VERME	397
<i>TEK DEĞİŞKENLİ ANALİZDE GRAFİK KULLANIMI</i>	397
<i>İKİ DEĞİŞKENLİ ANALİZDE GRAFİK KULLANIMI</i>	401
<i>DİĞER GRAFİK SUNUMLARI</i>	404
BÖLÜM XIII. BİLİMSEL ARAŞTIRMADA ETİK SORUNU	405
BÖLÜM XIV. ARAŞTIRMA YAZIM KURALLARI	411
<i>TEMEL SAYFA DÜZENİ</i>	411
<i>METİN İÇİ REFERANS VERME</i>	413
<i>KAYNAKÇA YAZMA</i>	415
BÖLÜM XV. EKLER	423
<i>EK 1: ÖRNEKLEM SAYISI BELİRLEME TABLOSU</i>	423
<i>EK 2: BİR ARAŞTIRMAYI DEĞERLENDİRME</i>	424
KAYNAKÇA	425

LİSANS SEVİYESİNDEKİ ARAŞTIRMA DERSLERİ İÇİN PROGRAM

HAFTALIK DERS AKIŞI

Hafta Konular

- 1 Ders hakkında bilgiler. Kütüphanede kaynak bulma.
  - 2 Bilimsel araştırmanın amaçları; Bilim ve bilim insanı; Araştırmayı öğrenme, öğretme ve yapma; Bilginin kaynakları
  - 3 Konu/sorun belirleme; sorun belirleme biçimleri; Araştırmanın amacı ve önemi; ilgili incelemeler; kuramsal çerçeve
  - 4 Araştırma soruları ve hipotezlerin çıkartılması; kavramsal ve işlevsel tanımlamalar
  - 5 Yöntem ve süreçler: kapsam, niceliksel, niteliksel ve diğer tasarım türleri
  - 6 Verilerin nereden toplanacağı: kaynak; nüfus ve örneklem alma türleri
  - 7 Ara sınav
  - 8 Verilerin nasıl toplanacağına karar verme: Veri toplama yolları
  - 9 Soru oluşturma; çığnemenen kurallar
Neyin ve nasıl ölçüleceği: Değişken türleri; ölçekler ve ölçme seviyeleri; Likert ölçeği
  - 10 Ampirik tasarımda nicel ve nitel veri kodlama nasıl yapılacağı
  - 11 Tek değişkenin analizi: frekans dağılımı ve ölçüleri; merkezi yönelim ve ölçüleri
  - 12 İki değişkenli analiz: Ki kare testi ve korelasyon
  - 13 İki grubu karşılaştırma: T-testi
  - 14 Bitmiş araştırmanın rapor halinde sunumunda biçim: başlık ve alt başlık kullanımı, genel sayfa düzeni, dip not ve metin içi referans kullanımı, şekil ve tablo kullanımı, kaynakça kullanımı, özet yazma.
  - 15
-

LİSANS ÜSTÜ ve DOKTORA DERSLERİ İÇİN PROGRAM

Not: “İletişim” kavramı yerine, dersin yapıldığı bölüme göre, gazetecilik, tv, halkla ilişkiler veya sinema kavramı kullanılmalıdır.

Not: Doktora dersi “sorun, yöntem, bulgu sunumu ve sonuç çıkartma olarak dört aşamaya ayrılmalı ve her aşamada metodolojik sorunlar ve çözümler üzerinde yoğun tartışma yapılmalıdır.

Hafta Konular

1	Ders hakkında bilgi
2	İletişimin tarihsel doğası ve pratiklerinin toplumsal anlamları üzerine tartışma
3	İletişim araştırmaları, gelişmesi ve ilgilendikleri alanlar
4	İletişimde ampirik ve ampirik olmayan tasarım türleri
5	Tasarımda konu seçmenin bilimsel anlamı ve önemi. Araştırma örnekleri üzerinden tartışma.
6	Bu hafta için herkes ilgi alanında yaptığı okumalardan faydalanarak bir araştırma konusu seçecek ve bu konuyla ilgili olarak var olan bilgi birikimine dayanan gerekçeli bir sorun sunumu hazırlayacak. Bunlar derste okunup tartışılacak.
7	Ara sınav yerine inşa ettiğiniz tasarım değerlendirilecek
8	İletişim araştırmalarında kullanılan temel yöntemler, bu
9	yöntemlerin iletişim araştırmalarında nasıl inşa edildiği: Herkes örnek bir araştırmanın yöntemini inceleyecek ve örnek araştırmalar kullanılarak sınıfta tartışılacak.
10	Sunum ve tartışma: Herkes kendi araştırması için yöntem oluşturacak; derste birkaçını okuyup tartışacağız
11	Ampirik bir araştırmada ölçeklere göre analiz türleri ve bulgu
12	sunumlarının nasıl yapıldığı; bulgu ve sonuç farkı; örnek araştırmalar üzerinden tartışılacak
13	Ampirik olmayan araştırmalarda veri analizinin nasıl yapıldığı
14	ve sonuçların nasıl çıkarıldığı örneklerle tartışılacak.
15	Genel tartışma

ÖNSÖZ

Elinizdeki kitap ciddi bilgi birikiminden faydalanan ve her gün yoğun çalışmayı içeren uzun bir çalışmanın, ikinci baskısı için yeniden düzenlenmiş bir üründür. Elbette, bu yapıt insandan ayrı, üretim tarzı ve ilişkilerinden bağımsız, post-modern durum denen yeni-kölelik sisteminin dışında üretilmedi. Kendini üretmek için gerekli yaşam olanakları kapitalist mülkiyet yapısı içinde elinden alınmış ve yoğun bir psikolojik baskı altında bırakılmış insan emeğiyle üretildi. Benim her gün en az on saat bilgisayar başında harcadığım emekle, bana iftiralari, çekememezlikleri ve planlı kötülükleriyle şerefsizlik ve alçalmışlığın ne ve nasıl olduğunu öğretenlerin verdiği motivasyonla, bu insanımsılığın egemenliğinde bana dostlukları ve dürüstlükleriyle insanlığın hala var olduğunu kanıtlayan iyi insanların katkısıyla oluştu.

Ben bu kitabı bir iki yerden “çalıp çırparak” arka arkaya ekleyip yazmadım. Bu kitap ele alınan konuda var olan bilgi birikimi dikkatli bir süzgeçten geçirilerek ve irdelenerek hazırlandı.

Okumadan ve anlamadan “yanlışlarla dolu” diyerek, “çamur atma” yerine, kitapta hatalar varsa, bana bildirirsiniz, geriyorsa, düzeltirim.

İnsanın ne ve nasıl olduğunu tanımlayan, kurduğu ilişkilerin doğasından geçerek insanın kendini ve diğer insanları nasıl ürettiği ve yeniden ürettiğidir. Kendine ve diğerine bakıp endüstriyel ilişkilerin yüceltiği statü sembollerinden (materyal zenginlik ve gösterişten) geçerek kendinde ve diğerinde değer arayan insan, insanlık değerini yitirmiştir. İnsanların varlıklarını sürdürme koşullarını “serbest rekabet ve özgürlük” diye elinden almayan, teolojik anlatılarla bu aşağılık durumu meşrulaştırmayan bir insanlık durumunda insan asıl değerini bulur. Beni tanımlayan ve bana değerimi veren, benim neyi nasıl yaptığım ve yapmadığımıdır, sahip olduklarım veya sahip olduğumu sandıklarım değil.

İrfan Erdoğan

Ankara, 1 Ocak 2007

Varoluşun ve insanlık değerinin
kullanım, tüketim, teşhir,
gösteri ve gösterişten geçerek
tanımlandığı 21. yüzyıl,
insanlığın
en gelişmiş kölelik,
sahtekarlık
ve
alçalmışlık çağıdır.

Neymiş?
“Bardak yarı dolu” diyecekmişsin!
Kimin bardağı?
Kimin suyu?
Dolduran kim?
İçen ve içemeyen kim?

GİRİŞ:

SORUN, AMAÇ VE YÖNTEM

Pozitivizm sosyal fenomenin bilimsel incelenmesi olarak sunulur. Günümüzde, sosyal bilimlerde (insanı merkezden eden ve merkeze şirketi ve şirket çıkarını koyan işletme ve halkla ilişkiler gibi alanlarda) “bilimi belli amaçlar için küçük düşüren faaliyet” olarak nitelenir. “Aptalca nicelikselleştirme, antihumanizm, statükoyu meşrulaştırma ve bilimsellik taslama” gibi nitelermelerle değerlendirilen bu kullanım Compté’un kullandığı yapı üzerine çökertilmiştir. Pozitivist-empiricism olarak nitelenen bu yaklaşım, günümüzde kapitalist sosyal bilimlerin egemen araştırma metodolojisine verilen isimdir.

Bilimsel araştırma tasarımı, gerekli enformasyonu, veriyi ve bilgiyi toplama ve analiz için gerekli yöntemleri ve süreçleri belirleyen bir ana planı oluşturan kararlar setidir.

Pozitivizmde bilimsel araştırma izlenmesi gereken sistemli ve tutarlı, birbiriyle bağıntılı ve birbirini tamamlayan süreçler bütünüdür. Dolayısıyla, temel sorun bu sürecin gereğince bilinmesidir. Elinizdeki kitap sosyal bilimlerde bu gereksinimi karşılamak için hazırlanmıştır.

Pozitivist-ampirik bilimsel araştırmanın temel formatı

- I. **Giriş** Ne yapılacak? *Sorun, amaç, önem, ilgili incelemeler; araştırma sorusu/hipotezleri belirleme.*
  - II. **Yöntem** Nasıl yapılacak? *Yapılacağıın nasıl yapılacağını açıklama.*
  - III. **Bulgular** *Bulguların sunumu*
  - IV. **Sonuçlar** *Bulgular, kuram ve ilgili incelemelere dayanarak sonuçlar çıkartma.*
-

Pozitivist-ampirik bilimsel araştırma sürecinde, gerekçeli olarak incelenecek sorun belirlenir, amaç ve önem ortaya konur, bir veya birden fazla araştırma sorusu biçimlendirilir veya en az bir hipotez sunulur. Araştırma sorusuna veya hipoteze güvenilir ve geçerli yanıt verecek kaynaklar, veri toplama yöntemi ve analiz belirlenir. Analiz sonucu bulgular sunulur ve birikmiş bilgiyle bağ kurularak yorum ve değerlendirmeye sonuçlar çıkartılır.

Uluslararası akademik bir dergide yayınlanan pozitivist-ampirik bir makalenin formatı çoğunlukla dört ana bölümden oluşur: 1. Giriş, 2. Yöntem, 3. Bulgular ve 4. Sonuç. Yönetimsel araştırmalar genellikle “Öneriler” bölümü eklerler veya bunu sonuç içinde sunarlar.

Araştırmacılar en çok “hangi istatistiği kullanacağım; veya “anket yaptım, bunları nasıl değerlendireceğim?” sorusunu sorarlar. Bu tür sorular araştırma sorusu veya hipotez belirlenmeden sorulmamalıdır. Araştırmada önce bilinmek istenenin (arananın) ne olduğu saptanmalıdır. Bu saptamadan sonra, “en güvenilir ve geçerli veriler nasıl toplanabilir?” sorusu sorulmalıdır. Hangi istatistik testinin kullanılacağı ancak işlevsel tanımlamadan sonra ortaya çıkar. Ayrıca, araştırmada istatistik bir araçtır; bu aracın nerede, ne zaman ve nasıl kullanılacağını belirleyen aracın kendisi değil, araştırma sorusu veya hipoteze bağlı olarak oluşturulan ölçme ve değerlendirme yöntemidir. Araştırmaya istatistikten, toplanan verilerden veya herhangi bir anket sorusundan başlanmaz. Hele, önce anket soruları soran ve istatistik testleri yapan, sonra, tasarımı (veya raporu) bunun üzerine kuran bir araştırma pozitivist-ampirik tasarımın kurallarını çiğneyen, hazırladığı kılıfa göre minare ören bir karaktere sahiptir. Pozitivist süreç uyulursa, birçok sorun kendiliğinden çözümlenir. Elinizdeki kitap, bu süreci en anlaşılır şekilde açıklamak için hazırlandı.

Doğru ve iyi bir araştırma tasarımının nasıl olması gerektiğini açıklayan bir yapıt sadece bir başlangıç noktasıdır. İyi tasarım sadece teorik reçetelere uymanın değil, aynı zamanda sosyal bilim ve istatistik bilgisinin, tecrübe ve yaratıcılığın ve bilimsel ahlakın bir ürünüdür. Dolayısıyla, bu ürünün, ürünü biçimlendirenin ve bilimin “soruşturulan

hayat içinde yerleştirilmesi” gerekir: Kitabın birinci bölümü bu amaçla hazırlandı. Bu bölümde felsefe, bilgi kuramı, yöntem bilim, bilim, bilim adamı, toplum, araştırmayı öğrenme, öğretme ve yapma arasında bağlar kuruldu ve irdelendi.

Bir araştırma tasarımında en başta, incelemek için bir konu (sorun, soru) seçilmesi gerekir. Konu seçme ve onu incelenebilir bir biçime getirme sürecine “sorun sunumu” veya “sorun formüle etme” denir. Sorun sunumu araştırma tasarımının temelini kuran ayrıntılı ve kapsamlı bir süreçler bütünüdür. Bu süreçler, ele alınan konudaki bilgi birikiminden hareket ederek sorun formüle etmeyle, bunu yaparken amaç ve önem belirlemeyle başlar; kuramsal çerçeve hazırlamayla devam eder; ve soruların/hipotezlerin çıkartılması ve sunulmasıyla son bulur. Kitabın ikinci bölümü, araştırma tasarımı yapmada bu ilk adımı açıklamak amacıyla hazırlandı.

Araştırma sorularının/hipotezlerin belirgin bir şekilde formüle edilmesi demek “ne yapılacağıının” somutlaştırılması demektir. Bunu takip eden aşama “neyin nasıl yapılacağıının” belirlendiği “yöntem” safhasıdır. Yöntem bölümünü hazırlayabilmek için araştırmanın kapsamı ve tasarım türleri, veri kaynakları, nüfus, örneklem türleri ve örneklem alma, veri toplama teknikleri, değişkenler, ölçme ve ölçekler, verilerin nasıl analiz edileceği, güvenilirlik ve geçerlilik hakkında bilgi sahibi olmak gerekir. Kitabın yöntem bölümü bu bilgileri vermek için hazırlandı. Yöntem belirlemede, temel olarak “araştırma sorusuna cevap bulmak için gerekli en uygun araştırma türü ve kaynak nedir, gerekli veriler nereden ve nasıl toplanır ve nasıl analiz edilir?” sorusuna yanıt verilir. Veri toplama konusuyla birlikte nüfus, örneklem ve temsil konusu gündeme gelir. Bu da, örneklem alma süreçleri üzerinde durmayı gerektirir. Tasarım deneysel ise, uygun deneklerin seçilmesi, kontrol değişkenleri ve değişkenlerin nasıl manipüle edileceğinin belirlenmesi gerekir. Her aşamada olduğu gibi, veri toplamada da ne tür süreçlerin kullanılacağı açıkça belirtilmelidir. Toplanan verilerin nasıl kodlanacağı kararlaştırılmalıdır. Oldukça çeşitli veribilgi toplama yöntemleri vardır. Bu ve benzeri bilgiler

yöntem bölümünde açıklandı. Tüm bunları yaparken, araştırmanın nasıl yapılacağıyla ilgili her adım (kapsamı, türü, verilerin nasıl, nerede ve hangi koşullarda toplanacağı) açıkça ve ayrıntılı olarak belirtilmelidir. Hiç bir ayrıntıyı sonraki aşamaya bırakmamak gerekir.

Yanıtlanması gereken sorulardan biri de, verilerin toplandıktan sonra nasıl analiz edileceğidir. Veri analizinde, hangi istatistiksel yöntemin kullanılacağı araştırma sorusu (hipotez) ve kullanılan ölçme yöntemiyle bağıntılı olarak oluşur ve belirlenir. İstatistik analizinin ne olacağı girişte değil, daima yöntem bölümünde belirtilir.

Hiçbir tasarım mükemmel değildir. Her tasarımın sınırlılıkları ve hatta yetersizlikleri vardır. Tasarımın kuramla, yöntemle, ölçmeyle ve genelleştirmeye ilgili sınırlılıklarının belirtilmesi, iyi bir tasarımın temel koşuludur. Güvenilirlik ve geçerlilik sorunları yanıtlanmalıdır. Bu da yöntem bölümünün son alt bölümü olarak hazırlanıp sunuldu.

Yöntem bittiğinde, araştırma tasarımı uygulanacak bir biçime gelir: Araştırma soruları ve/veya hipotezler belirlenir; gerekli verileri toplamak ve değerlendirmek için yöntem saptanır. Sıra incelemenin uygulanmasına gelir. İncelemede hem tasarımın hazırlanmasında hem de uygulanmasında titizlik gerekir. Uygulama sırasında eğer tasarımda yetersizlik bulunursa, mümkünse, geri dönüp düzeltme yapılmalıdır.

Uygulama yapıp veriler toplandıktan sonra incelemenin son safhaları gelir: verileri kodlama, analiz, bulgular, değerlendirme ve rapor hazırlama. Kitabın diğer bölümleri bunlarla ilgili bilgileri vermek için hazırlandı.

Dördüncü bölüm verileri kodlama ve SPSS'e geçirmeye ayrıldı.

Analizle ilgili bölümlerde ayrıntılı olarak istatistik testleri ve bu testlerin kullanılma koşulları açıklandı. Beşinci bölümde analizle ilgili temel bilgiler verildi. Altıncı bölümde tek değişkenli analiz açıklandı. İki değişkenli analiz için yedinci bölüm ayrıldı. Grupları karşılaştırmayla ilgili analizler sekizinci bölümde sunuldu. Çok değişkenli analiz türleri dokuzuncu bölümde verildi. Onuncu bölüm parametrik olmayan testlerin açıklanması yapıldı.

On birinci bölüm bulgular, değerlendirme, sonuç, tartışma ve öneriler aşamasını açıklamak için tasarlandı. Bu bölümde bulguların sunumu, bulguların araştırma sorusuna veya hipoteze, ilgili incelemelerin bulgularına ve kuramsal çerçeveye bağlı olarak değerlendirilmesi ve sonuçlar çıkartılması açıklandı.

On ikinci bölümde araştırmanın sonuçlarının sunumunda önemli bir yeri olan grafik kullanımıyla ilgili bilgiler verildi. Gerçi kitap boyu kullanılan tablolar ve şekiller çeşitli biçimlerde sunularak okuyucuya sunum zenginliği hakkında ipucu vermeye çalışıldı; fakat bu bölümde sosyal bilimlerde araştırma yapanlar için doğru grafik kullanımıyla ilgili faydalı bilgiler sunuldu.

Bilimsel araştırmalarla ilgili olarak en önemli sorunlardan biri de bilimsel etik konusu olmuştur. Bölüm on üç bilimsel etikle ilgili özlü açıklamalar getirmek için hazırlandı.

Her tasarım öneri aşamasında ve uygulandıktan sonra kitap, tez, makale veya rapor biçiminde sunum gerektirir. Araştırma önerisi ve rapor sunumunda biçim ile ilgili bilgiler on dördüncü bölümde sunuldu. Bilimsel araştırmalarda metin içi referanslar ve kaynakça kullanımı biçimle ilgili bilinmesi gereken konulardır. Türkiye’de henüz ne yazık ki belli bir standarda göre hazırlanmış referans verme ve kaynakça sistemi kullanılmamaktadır. Bu kitapta American Psychological Association’ın yazım kuralları örnek olarak Türkçeye uyarlandı.

Akademik alanda makale ve tez değerlendirmesinde nesnel kıstasların getirilmesi gerekmektedir. Ne yazık ki Türkiye’de (ve diğer ülkelerde de) ideolojik, ilişkisel ve kişisel nedenlerle, akademik makaleler ve tezler nesnel ölçütlere göre değerlendirilmemektedir. Bilimsel dürüstlüğe önem verenler için, makale ve tez değerlendirme ölçütleri sunan bir ek hazırlandı (EK 2).

Metinde ve tablolarda bilimsel ve istatistiksel kavramların İngilizceleri SPSS kullananların kolay öğrenmelerini sağlamak için ya parantez içinde ya da olduğu gibi kullanıldı.

Bu kitap iki tür okuyucu için hazırlandı. Birinci tür okuyucular, kapitalizmin sosyal bilimlerde egemen bilme yöntemini anlamak ve

kullanmak isteyenlerdir. İkinci tür okuyucular ise, kapitalizmin egemen bilimini klişeler ötesinde bilerek eleştirmek isteyenlerdir. Kitabın ilk bölümlerinde sunulan eleştiriler, “yeni-kolonilerdeki özgür-kölelikte, sahte bizliklerle kendine ve kendinden olanlara yabancılaşmışların post-modern, demokratik veya küreselleşen dostça-faşizmle gelen sahte-insancıl duyarlılıklarını” rahatsız edebilir: Soruşturulmayan hayat gibi, soruşturulmayan bilim ve sormayan akademik çevre de “varlığını düşünceden, paradan, tüketimden, gösteriştten, teşhircilikten geçerek tanımlamayanlar için” yaşanmaya değer.

Türkiye üniversitelerinde, ne yazık ki, bilimsel tembellik, karalama ve kötüleme kültürü egemen olmuş durumda. Bu egemenlikte, bol çay ve sigara tüketilip bol dedikodu, baskı ve hatta şantaj üretilirken, aynı zamanda, bazıları üniversite içinde ve dışında kurdukları çıkar ilişkileriyle bol vurgun vurmaktadır. Tembelliği ve cehaleti yeniden üreten ortamlarda, elinizdeki kitabı bazıları çok gerekli bulurken, bazıları “çok zor bulacaktır.” Bazıları da “şurada virgül, şurada cümle hatası var” diye biçimi öne çıkaracak ve kitabı yerecektir. Bu normaldir, çünkü özün yeterince bilinmediği, “biçimin ve profesyonel süreçlerin özü tanımladığı” bir ortamda, öz ve doğru, çıkar yapısına göre, ya yok edilir, ya ezilir, ya saklanır, ya biçimle birlikte saptırılıp belli bir amaca uygun olarak abartılır. Bunun anlamı herkes bir şeyleri soruşturur. Fakat önemli olan bu soruşturmanın nasıl, ne tür amaç ve sonuçlar için yapıldığıdır. Kendimizin dahil olduğu BİZİ desteklese, çalışana değer versek, çekememezliği bir yana bıraksak, olmaz mı? Olmaz, çünkü tembellik, kötülük, haksızlık yapanlar kendilerini besleyen yapıları yeniden üretmezlerse, var oluşlarını sürdürme koşulları tehlikeye girer.

